

Gods Israël?

PETER HALLDORF

GODS ISRAËL?

in de voetsporen van de
profeten door betwist land

Ĵ/ark media

Gods Israël?

In de voetsporen van de profeten door betwist land

Peter Halldorf

*Original edition published in Swedish under the title: Guds Israel? by
Libris bokförlag, Stockholm, Sweden. Copyright © Libris bokförlag*

Vertaling: Marion Kuiper-Doekes

ISBN 9789033804885

ISBN e-book 9789033804892

NUR 716

Schilderij omslag: Kent Wisti

Belettering omslag: Corné van der Horst

Opmaak binnenwerk: Studio Mol

Auteursfoto: Kristoffer Lignell

De bijbelteksten in deze uitgave zijn, tenzij anders vermeld, ontleend
aan de NBV21 © Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap 2021.

© 2025 Ark Media

Alle rechten voorbehouden.

Ark Media is onderdeel van Jongbloed Christelijke Media –
Leeuwarden

www.jongbloedmedia.nl

VOORWOORD

In het voorjaar van 2012 begon ik met de studie van het bijbelboek Jeremia, een langgekoesterde wens van mij. Deze profeet uit Anatot fascineerde me al een hele tijd, en ik had inmiddels enkele meters literatuur over hem op de plank staan. Door onvoorziene omstandigheden had ik nu de kans gekregen om serieus studie te gaan maken van het boek Jeremia, en ook van de profetische literatuur in het algemeen in dat deel van de Bijbel dat wij christenen het ‘Oude Testament’ noemen. Ik kon echter niet voorzien wat er met mij zou gebeuren in die zes jaar, waarin ik vrijwel dagelijks met de profeet Jeremia omging. Het onderwerp is onder mijn huid gekropen, en heeft mij tot op de dag van vandaag niet meer losgelaten.

Mijn poging om een profeet uit de oudheid niet alleen te lezen binnen de context van zijn eigen tijd, maar ook in onze grenzeloze en complexe tijd, gaf mij veel stof tot nadenken. Om maar een voorbeeld te noemen: het is opvallend hoe Jeremia’s hartstochtelijke solidariteit met de aarde, de grond, de dieren en de natuur door-echoot in de dramatische klimaatverandering van onze tijd. Dit daagde mij uit

om nader studie te gaan maken van de bijbelgedeelten die gaan over onderwerpen die wij ‘ecologie’ en ‘eschatologie’ noemen. Van deze studie doe ik verslag in het boek *Zorg voor de aarde*.

In de jaren waarin ik aan mijn boek over deze profeet en zijn tijd werkte, *Alla himlens fåglar har flytt* (‘Alle vogels zijn weggetrokken’), reisde ik een aantal keer naar het Heilige Land om de plaatsen te bezoeken waar Jeremia was opgegroeid, waar hij had rondgelopen, waar hij gepredikt had en waar hij met de dood was bedreigd. Tijdens deze bezoeken verbleef ik midden in de Oude Stad van Jeruzalem, een geestelijke en politieke *hotspot* waarvan er maar weinig bestaan. Ik werd toen ook al geraakt door de diepe wonden van dit land en deze stad. Wonden ontstaan door het ogenschijnlijk eindeloze conflict tussen Israëli’s en Palestijnen. Een conflict dat al heel lang tot verdeeldheid leidt, niet alleen onder de Joodse bevolking van Israël, maar ook onder christenen. De manier waarop velen categorisch stelling hebben genomen voor óf het ene óf het andere volk, heeft impasses gecreëerd die het moeilijk maken om open, genuanceerde gesprekken te voeren met respect voor de gelaagdheid van het vraagstuk.

Dit vraagstuk is nog ingewikkelder geworden en nog meer besmet geraakt na die zwarte zaterdag, 7 oktober 2023. Op het moment van schrijven lijkt iedere vreedzame oplossing verder weg dan ooit. De teksten in het hiernavolgende reisdagboek zijn geschreven vóór die meedogenloze pogrom op Israëlische mannen, vrouwen en kinderen en de daaropvolgende oorlog in de Gazastrook met zijn niet-aflatende stroom bloed en tranen. Toch vond ik het belangrijk om deze gebeurtenissen een plek te geven in dit verhaal. Het maakt ons ervan bewust hoe de *Sjoa*, de nazistische

genocide op de Joden, altijd smeulend aanwezig is in het Joodse bewustzijn. Als je zelf niet Joods bent, heb je daarom de plicht om moeite te doen deze ondraaglijke gebeurtenissen te zien door de ogen van Joodse mensen. Maar als je zelf niet Palestijns bent, is het net zo belangrijk om je open te stellen voor de wanhoopskreten van de vele Palestijnen, zowel christenen als moslims, die niets liever wensen dan in vrede te leven met hun Joodse burens, maar die te lijden hebben onder jarenlange vernedering en achterstelling. Een dubbele inspanning, die vanzelfsprekend zou moeten zijn als je geen onderscheid maakt tussen mensen.

Dit boek is geen hoorcollege. Het heeft niet de pretentie volledig of rechtvaardig te zijn. Het heeft misschien meer weg van wat de rabbijnen een *midrasj* noemen, een Hebreeuws woord dat 'zoektocht' of 'nauwkeurig onderzoek' betekent. Een *midrasj* is een literaire vorm waarin verschillende stemmen en teksten een open, onbevooroordeeld gesprek met elkaar voeren. Het maakt deel uit van een Joodse traditie waarin men zoekend vragen stelt, met erkenning van het feit dat de teksten uit de Bijbel meerdere, soms tegenstrijdige interpretaties kunnen hebben.

Het hoofdthema van dit boek is de verhouding tussen drie grootheden: het bijbelse Israël, de moderne staat Israël en wat de apostel Paulus 'Gods Israël' noemt. Jeremia en de andere Hebreeuwse profeten vormen mijn reisgezelschap. Kan het visioen dat de bijbelse profeten over Israëls opdracht hadden ons de weg wijzen naar het antwoord op de vraag hoe wij de speciale roeping van het Joodse volk moeten verstaan?

Tijdens mijn zoektocht ben ik uitgekomen op een genre waarvan de schrijvers van de vroege kerk zich bedienden. Dit betekent dat ik het onderwerp tijdens mijn reis door het

Heilige Land verken in honderd korte hoofdstukken. Niet met de bedoeling om stellingen te poneren of categorische uitspraken te doen, maar als een poging om een bijdrage te leveren aan een diepgaand gesprek in een landschap dat fascinerend maar ook moeilijk begaanbaar is.

Sturefors, 1 januari 2024

Peter Halldorf

1

‘Damascus Gate’, antwoord ik de chauffeur van de minibus, die ons van luchthaven Ben Gurion, buiten Tel Aviv, naar Jeruzalem brengt, op zijn vraag waar ik uit wil stappen.

Al eeuwen is de Damascuspoort, gelegen aan de noordwestelijke kant van de stad, de hoofdingang tot het oude Jeruzalem. Voor de poort langs loopt de weg naar Nablus, het bijbelse Sichem, waar Esaus broer Jakob begraven ligt.

De Damascuspoort is een van de zeven poorten van de Oude Stad en een van de best bewaarde voorbeelden van Ottomaanse architectuur in de regio. Een achtste poort, de Gouden Poort, is al sinds de zevende eeuw dichtgemetseld. Over deze poort wordt beweerd dat het een eschatologische poort is. In het Arabisch heet hij Bab al-Rahma, de Poort van Barmhartigheid, en hij gaat pas open op de dag des oordeels. De Joden geloven dat de Messias ooit door deze poort de stad zal binnengaan.

Tegenwoordig is de Damascuspoort, die toegang biedt tot de islamitische wijk met zijn vele bazaars, een symbool geworden voor het Palestijnse verlangen naar vrijheid. Hiervandaan is het maar een paar minuten lopen naar de Tempelberg,

een plaats waar op grond van de ‘status quo-afspraken’ een precair machtsevenwicht in stand gehouden wordt.

2

In de Oude Stad van Jeruzalem, een gebied van ongeveer één vierkante kilometer groot, bevinden zich de belangrijkste heilige plaatsen van zowel het jodendom, het christendom als de islam.

Door de Damascuspoort passeren dagelijks christelijke pelgrims die op weg zijn naar de Verrijzeniskerk, waar volgens de traditie Jezus gekruisigd werd en waar Hij opstond uit het graf.

In het smalle straatje binnen de poort verdringen Joden elkaar in de schemering bij de aanvang van de sjabbat. Ze lopen allemaal in de richting van de westelijke muur, het enige overblijfsel van de tweede tempel, de woning van Gods *Sjechina*.

Op vrijdag stromen veel vrome moslims door de Bâb al-'Amud, zoals de poort in het Arabisch heet, om deel te nemen aan het gebed in de Al-Aqsamoskee op de Tempelberg, waarvandaan volgens de islamitische traditie de profeet Mohammed op een wit paard door zeven hemelen omhoog voer.

Eén straat die door één poort naar drie heilige plaatsen leidt. ‘Als een slagader die recht naar het bonkende hart van de stad voert’, zoals schrijfster Stephanie Saldaña, zelf inwoner van de stad, het verwoordt.

De Damascuspoort werd ook mijn toegangsweg tot de ommuurde Oude Stad tijdens mijn bezoeken aan Jeruzalem in de periode 2012-2018. Ik was gekomen om nader kennis

te maken met de profeet die door zijn eigen landgenoten als landverrader werd gezien, en die de eerste tempel voor zijn ogen tot de grond toe zag afbranden door toedoen van soldaten uit het noorden.

3

De vrede is nooit gemakkelijk tot stand gekomen in Israël. Wanneer de harpvirtuoos en herderskoning David de natie verenigt, zijn daar eerst zeven bloedige jaren van burgeroorlog aan voorafgegaan. Nog weer zeven jaar later, in 999 v.Chr., neemt hij een kleine versterkte stad in, die in de woestijn op een berghelling ligt, en maakt die tot nieuwe hoofdstad van het volk. De stad werd in die tijd 'Sion' genoemd, of 'Jebus', omdat zij bewoond werd door de Jebusieten, een van de zeven Kanaänitische volkeren. Het was al honderden jaren een Kanaänitische enclave op Israëlish territorium.

De Jebusieten waren voortreffelijke bouwers en de stad werd beschouwd als onneembaar. Hoe David het precies voor elkaar kreeg om Jeruzalem in te nemen is in nevelen gehuld. De schaarse documentatie in de Bijbel heeft, in combinatie met archeologische opgravingen, een aantal tot de verbeelding sprekende verklaringen opgeleverd. Een mogelijk scenario is dat van de gewaagde onderneming van Joab, een van Davids bevelhebbers. Hij kon zich – misschien 's nachts – toegang tot de vesting verschaffen door zich omhoog te werken door een watertunnel. Deze tunnel verbond de stad met de Gichonbron, een bron die daar nu nog steeds stroomt en die voor de eerste inwoners meer dan vijfduizend jaar geleden reden was om zich er te vestigen.

Toen hij eenmaal binnen was, opende Joab een van de poorten, zodat Davids mannen die in het Kidrondal wachtten, de stad binnen konden gaan.

Zo werd de citadel Sion ‘de stad van David’, en dat is het begin van de geschiedenis die Jeruzalem tot navel van de wereld zou maken. Of, zoals Simon Montefiori het verwoordt in zijn biografie over de heilige stad: ‘De geschiedenis van Jeruzalem is de geschiedenis van de wereld.’

4

Vlak naast de Damascuspoort loopt de onzichtbare lijn die in 1948, na de oorlog die in Israël als ‘Onafhankelijkheidsoorlog’ en in de Palestijnse geschiedschrijving als ‘Nakba’ – catastrofe – te boek staat, Jeruzalem in een verdeelde stad veranderde. In de periode tussen 1948 en de Zesdaagse Oorlog in juni 1967 viel het Arabisch-sprekende oostelijke deel van Jeruzalem, waar de Oude Stad ligt, onder Jordanië, samen met de gebieden ten westen van de Jordaan. In die tijd kon je bij de Damascuspoort in een taxi stappen en naar Amman of Damascus reizen; je kon zelfs, als je dat wilde, helemaal naar Bagdad of Mekka doorrijden.

Na 1967 kwam Oost-Jeruzalem, en daarmee ook de Oude Stad met haar heilige plaatsen, onder Israëlische controle te staan. Maar ondanks het feit dat Jeruzalem door de Israëlische overheid daarna als een herenigde stad werd beschouwd, blijft Jeruzalem een van de meest verdeelde steden van de wereld met aparte wijken, winkels, scholen en buslijnen voor Palestijnen en Israëli’s. Een zichtbaar teken van wantrouwen is de scheidingsmuur van prikkeldraad en

grijs beton die vandaag de dag de beroemde heuvels van de stad ontsiert. De Verenigde Naties hebben Jeruzalem – net als Betlehem – beschreven als een *corpus separatum*, een afgescheiden lichaam, waarvan de identiteit nog niet is vastgesteld.

De littekens van deze stad, die sinds de zestiende eeuw onder het Ottomaanse Rijk viel, vanaf 1918 onder Brits mandaat kwam, vervolgens onderdeel van Jordanië werd en nu dus onder Israëliisch bestuur staat, kan ik letterlijk voelen als ik uit de bus stap, mijn rugzak oppak en door de Damascuspoort naar het gasthuis in het klooster aan de Via Dolorosa wandel, waar een kamer op mij wacht.

Iedere straathoek langs deze Lijdensweg draagt herinneringen met zich mee.

5

Is er op dit moment een burgeroorlog gaande in Israël? Het ligt eraan wie je het vraagt. Over één ding zijn de meeste mensen het wel eens: het conflict tussen de twee zonen van Isaak is nog lang niet uitgestreden. Nog steeds houdt Jakob Esaus hiel stevig vast. En maakt Israël tot een omstreden land.

Qua aantal vormen de Palestijnen geen minderheid. Er wonen ongeveer zeven miljoen Joden in het land en evenveel Arabieren, als je de betwiste gebieden meerekent: rond de twee miljoen Palestijnen in Israël zelf, bijna drie miljoen op de Westelijke Jordaanoever en twee miljoen in Gaza. In Jeruzalem is om en nabij 40 procent van de bevolking Palestijns. 10 procent van het budget van de stad is voor hen bestemd. Driekwart van de Palestijnen leeft onder de officiële

armoedegrens. 2 procent van de bevolking van Jeruzalem is christen.

Hoe ziet de weg naar vrede eruit? Dat was een van de vragen die ik wilde stellen aan de mensen die ik ontmoette tijdens mijn reis door het Heilige Land in het spoor van de profeet Jeremia.

Hoe ziet die weg eruit na 7 oktober 2023, die onbeschrijflijke nachtmerrie, toen alle hoop op een eerlijke dialoog tussen de twee volkeren voor onbepaalde tijd werd uitgesteld?

6

De verovering van Jeruzalem was Davids eerste militaire operatie, nadat hij de twaalf stammen verenigd had. Hij was op 37-jarige leeftijd in Hebron tot koning gezalfd. Waarom verkoos hij uitgerekend die vesting tot Israëls nieuwe politieke en geestelijke centrum? Het ging toch maar om een heel kleine citadel die midden in het onherbergzame berggebied van Judea lag? Een berggebied waar de hitte in de zomer ondraaglijk en de kou in de winter bijtend kon zijn. Bovendien lag de plaats ver verwijderd van de handelsroutes langs de Middellandse Zeekust.

Door Jeruzalem tot nieuwe hoofdstad te maken, koos David een stad die nooit eerder aan de noordelijke stammen of aan zijn eigen Juda had toebehoord. Een stad die iedereen kon accepteren. Maar er waren ook andere redenen voor zijn keuze; redenen die verband hielden met een aanzienlijk oudere geschiedenis, maar vooral met ... Gods raadsbesluit.

Nergens in de Tora, de eerste vijf boeken van Mozes, staat Jeruzalem vermeld. Alleen indirect. Dat gebeurt in Genesis 14, op een nogal raadselachtige manier. Nadat Abraham vier koningen heeft verslagen, die Kanaän vanuit het oosten waren binnengevallen, en zijn neef Lot heeft bevrijd, lezen we: ‘En Melchisedek, de koning van Salem, liet brood en wijn brengen. Hij was een priester van God, de Allerhoogste, en sprak een zegen over Abram uit.’¹ De eerste die bevestigt dat Salem hetzelfde is als Jeruzalem is David, als hij in een van zijn psalmen schrijft: ‘God is bekend in Juda, Zijn Naam is groot in Israël. In Salem is Zijn hut, en Zijn woning in Sion.’²

Het Hebreeuwse woord *sjalem* – bijvoeglijk naamwoord van *sjalom*, vrede – is gelijk aan het laatste deel van *Jerusjalem*, de Hebreeuwse naam van de stad. Is dat een eerste profetische aanwijzing van de bestemming van de stad? In Salem is Melchisedek werkzaam, die ‘priester van God, de Allerhoogste,’ wordt genoemd. Hij geeft Abraham zijn zegen, en Abraham geeft op zijn beurt Melchisedek een tiende deel van alles.

Zoals het laatste deel van de naam ‘Jeruzalem’ zinspeelt op ‘vrede’, heeft ook het laatste deel van de naam van deze priester een betekenis: *Sedek* is een vorm van het Hebreeuwse woord *sedaga*, ‘juist en rechtvaardig handelen’. Het woord duikt op in een latere profetie over Jeruzalem in Jeremia 31:23: ‘Moge de HEER je zegenen, Jeruzalem, woonplaats van gerechtigheid [*sedek*], heilige berg!’

Deze beide betekenissen worden becommentarieerd door de schrijver van de brief aan de Hebreeën, die ervan uitgaat dat Melchisedek een historische figuur is die